DISSERTATIO
JURIS PUBL. PRUTENICI,
DE
UNIONIS, QVA POLONIÆ JUNGITUR PRUSSIA, INDOLE.

QVAM

MODERANTE

VIRO

NOBILISSIMO, CONSULTISSIMO, ATQ; EXCELLENTISSIMO,

DN. SAMUELE FRIDERICO WILLENBERG/

J. U. D. EJUSD. AC HISTOR. PROF. PUBL.

NEC NON

ATHENÆI GEDANENSIS INSPECTORE,

IN

AUDITORIO ATHENÆI MAXIMO,

A. O. R. MDCCXXVII. D. VIII. MAJI,

PUBLICO AC PLACIDO ERUDITORUM EXAMINI

SUBMITTIT

RESPONDENS

ARNOLDUS DILGER, Ged.

GEDANI,

TYPIS THOMÆ JOHANNIS SCHREIBER,

SENATUS ET ATHENÆI TYPOGRAPHI.

I. N. I.

DE UNIONIS, QUA POLONIÆ JUNGITUR PRUSSIA, INDOLE.

§. I.

Qua inter Prussiam & Poloniam Unio.

Ajores nostri, alloquuntur, in Comitiis Coronationis, Henricum Regem, Pruteni, *animo bene deliberato, ad inclytum hoc Poloniæ Regnum, libera deditione & sua sponte, nulla vi, nullisq; armis, aut externo metu coacti, accesserunt, certis interpositis pactis & conditionibus, ut Regno quidem Poloniæ incorporati, peculiarem tamen & separatam Rempublicam haberent, suisq; Juribus & Consvetudinibus, cum quibus ad hoc Poloniæ Regnum accesserunt, libere & sine alicujus impedimento uterentur.* (*) Hæc vera & genuina

 Unio-

(*) Vid. Hist. Pruss. T. III. Doc. p. 30.

Unionis Prussiam inter & Poloniam indoles, quam ad normam Juris publici, emanatarumque inde consvetudinum, fusius describendam, mihi sumsi.

Quomodo Prussi sub Imperium Regis Poloniæ venerint.

§. II. Prussiam, renunciato ob Tyrannidem Equitibus Teutonicis obsequio, sua sponte deditionem Casimiro Poloniæ Regi fecisse, scriptores, tum domestici, tum extranei, uno veluti ore, memorant. Soli, qui superioris ævi monumenta negligunt, invidiaque in gentem nostram laborant, bellum fingunt, quo victi Prussi, leges Polonorum subire necessum habuerint. Libera hæc deditio, exhibitis receptisque conditionibus, peracta, solennique Diplomate, quod rectius Pactum Deditionis, (*) quam, ut vulgo audit, Incorporationis Privilegium vocares, roborata. Nec alio modo juncta est Poloniæ Provincia nostra, ac in fidem Regis concesserat, idem enim actus, qui Genti Regem constituit, vicino Populo sociavit.

Capita spontaneæ Deditionis.

§. III. Juvat conditiones, iisdem, qvibus in allegato *Pacto Deditionis* occurrunt, verbis recensere. *Assumit & acceptat* D. Casimirus *omnium incolarum Terrarum Prussiæ in Terra mariq; sitarum, benevolam & spontaneam deditionem, regimen, tutelam, Gubernationem, subjectionem, obedientiam, Terrasq; & dominia prædicta, Regno Poloniæ reintegrat, invisccerat & incorporat, & ad usum participationemq; omnium honorum, jurium, libertatum, & prærogativarum, quibus Prælati, Barones & Nobiles Regni Poloniæ hactenus potiti sunt, & signanter ad futurorum Regum Poloniæ, quotiescunqve super electione & coronatione fieri*

(*) Ita & in Scripto quodam, Regi Sig. Augusto exhibito, vocatur. V. Doc. T. II. Hist. Pruss. p. 4.

fieri deliberationem contingat, electionem & coronationem admittit, annectit, & includit. Promittit idem Rex, pro Se, *Hæredibus & Successoribus suis, ac universo Regno Poloniæ, quod prædictas Terras & dominia, favore, gratia, benevolentia & affectione prosequatur, & contra quascunque adversitates, impugnationes quorumcunque hominum, illis præstabit Regalem assistentiam & defensam, nec* illas *a corpore & integritate Regni Poloniæ alienari, sequestrari, & scindi patietur. Promittit insuper, quod singulos incolas Terrarum prædictarum Prussiæ, in juribus, libertatibus, literis, monimentis eorum, quæ à Principibus Spiritualibus & Secularibus, Regibus & Dominis Terrarum prædictarum obtinent, conservabit, fovebit, & defendet, nec unquam ea violabit aut prævaricabitur, aut violari vel prævaricari quomodolibet permittet. Ut autem liberalitatis, æquitatis & justitiæ* Ejus *dexteram, in his subjectionis eorum &* Ejus *acceptationis felicibus primitiis, sentiant in universos & quemlibet eorum effusam, Daciam, quæ in vulgari* Pfund-Zoll *dicitur, item omnia telonia in aquis & terra, nova & antiqua observantia, in Terris duntaxat prædictis Prussiæ, quomodolibet constituta, Regia munificentia tollit, abrogat, deponit, ac solutionem illorum perpetuis temporibus resolvit, dimittit & relaxat, nullo unquam tempore, per* Se *aut Successores* Ejus, *Poloniæ Reges, ex quacunq; causa aut occasione instituendam & imponendam. Item pollicetur, quod res & bona, cujuscunq; ponderis & valoris existant, earum Personarum, quæ maris naufragio periclitabuntur, nunquam per* Se *aut Officiales* Suos *petet aut requiret, sed illas absq; diminutione per eos, quorum ante naufragium fuerunt, aut eorum propinquiores, demonstratione evidenti propinquitatem probantes, colligendas, & in usus beneplacitos decernit convertendas. Item omnes in-*

colas Terrarum prædictarum, hac etiam prosequetur præro- [illegible] officia. hactenus illic consisten- tia, & imposterum constituenda, item Castra & Tenutas Civitatum & locorum, nulli extraneo, aut forensi, sed proprio indigenæ, juxta observantiam aliarum Terrarum Regni, conferet. Item omnes causas notabiles, dictas Terras concernentes, cum communi Consiliariorum Spiritualium & Secularium, Nobilium & Civitatum majorum consilio Terrarum prædictarum tractabit, terminabit, & definiet. Item Terras prædictas in suis antiquis gadibus, limitibus & terminis conservabit, tuebitur & defendet. Item usum Jurium, Magdeburgensis, Culmensis, Polonicalis hæreditarii & Prutenici, in decidendis quibusvis quæstionibus, & administratione Justitiæ vult firmum esse, & perennem. Item vult, ut in Thorun, Dantzig, Elbing, Königsberg *duntaxat guerra præsenti durante, moneta, Terrarum prædictarum impensis, pace autem secuta, tantum in Thorun & Gdansk, Regalibus impensis, cudatur. Præterea, Nobiles Viros, pro* Prus*siæ tuitione & gubernatione, ad Suæ duntaxat beneplacitum voluntatis, ac cum consilio Prælatorum, Consiliariorum, Civitatum majorum, prædictæ Terræ deputabit, ad quos in Sua absentia super quolibet defectu aut eventu, habeatur recursus, providentia, provisione, & auctoritate illorum supplendus & emendandus. Deniq; Mercatoribus Terrarum Prussiæ, in Regnum, Ducatus, & Dominia Regia venientibus, hanc libertatem & prærogativam vult conservari, ut quoties illos in quæcunque loca, Civitates, & oppida Regni & Dominiorum* Regiorum, *venire cum mercibus eorum contigerit, licitum erit eis, hujusmodi merces in loca, testudines, & cameras, & tecta, quorum illis libera præstari debet arendatio, deponere, & pro suo arbitrio exponere in venalita-*

nalitatem, stratasq; omnes, versus Hungariam, Russiam, Moraviam, Silesiam, Austriam, Croatiam, Wallachiam, liberas habebunt, [illegible] tamen teloniis, & stratis antiquis Civitatum Regni semper salvis.

§. IV. Ex his tria notare lubet. Primum, habuisse suas leges, sua jura Prussiam, antequam ad Regnum Poloniæ accederet, eademque sibi servasse. Deinde, *honorum, jurium, libertatum & prærogativarum* Regni Poloniæ, participem factam. Tertio, novis donatam Privilegiis, quæ sigillatim recensentur.

Novis donata Prussia Privilegiis, antiquis tamen salvis.

§. V. Inde sequitur, Unionem cum Regno Poloniæ, jura Provinciæ non sustulisse, quin potius roborasse, neque Prussiam aliter ad usum Prærogativarum Poloniæ admissam, nisi in quantum suis haud derogarent. His limitibus, æterna utriusque gentis conjunctio circumscribitur, quos aliqui eousque turbare conati sunt, ut, solo relicto nomine, ipsam Poloniam in Prussia constituerent.

Hoc fundamento Unio Polono-Prutenica innititur.

§. VI. Non ad horum ingenium D. Casimirus nostram ordinavit Rempublicam. Ipse, Provinciæ suum Gubernatorem præfecit, cui quatuor Palatinos, indigenas omnes, junxit, qui, adhibitis Prussiæ Consiliariis, publica negotia tractarent conficerentque, addito peculiari Sigillo, cum inscriptione: S. Gubernatoris Prussiæ. Consiliarii ab Ordinibus lecti, Gubernatore Palatinisque in eorum numerum receptis. Penes hos, absente Principe, Majestas & imperium, nisi quando è re videretur, universam Nobilitatem, minoresque Civitates convocare. Iidem qui sub Equitibus Teutonicis Conventus, idem contribuendi modus, eadem Judiciorum forma; hoc saltem discrimine, ut, cum

Norma regiminis, quam D. Casimirus instituit.

olim Magister ...m, Rex, quod in Polonia degebat, plerumque per Legatos age..., ipsique Proceres, nonnunquam Regi, missis Oratoribus, publica... salutem commendarent. Nulla adeundi Comitia Regni necessitas, nulla Consiliorum cum Polonis communio, nisi pro ferendo, quod ex pacto debebatur, Prussiæ auxilio. Ita utraque gens, sub eodem Principe perenni fœdere coaluerat, ut neutra, relictis Patriis moribus, in alterius leges transiret. (*)

& confirmavit.

§. VII. Ratum hoc voluit, qui olim pepigerat, D. Casimirus, dato, anno, supra millesimum quadringentesimum septuagesimum, septimo, Diplomate, in quo edicit: *Se, anteactis annis, certa Privilegia & libertates subditis suis & Terrarum Prussiæ incolis, tam Spiritualibus, quam Secularibus, dedisse & concessisse; quæ quidem Privilegia & alia diu & ab antiquo per eos tenta & habita, ipsis subditis suis, in omnibus punctis, conditionibus, articulis & clausulis, tenere & observare promittit & pollicetur.*

Cujus exemplum Joannes Albertus,

§. VIII. Patris exemplum, anno nonagesimo quarto, decimi quinti Seculi, Filius & Successor, Joannes Albertus, secutus est. *Ex certa nostra scientia*, inquiens, *præhabitaque sufficienti deliberatione, animo benevolo, & voluntate nostra ultronea, ipsis Prælatis, Comitibus, Baronibus, Dignitariis, Officialibus, Militibus, Proceribus, Nobilibus, Civitatibus, & earundem communitatibus, cæterisq; subditis & incolis Terrarum Prussiæ, cujuscunq; status conditionisq; existant, quæq; ipsorum jura & privilegia, tam ecclesiastica, quam secularia, quæcunq; a divæ memoriæ Regibus Poloniæ, & ab olim Genitore & Prædecessoribus nostris, super quibuscunq;*

(*) Conf. Schutz L. V. Chron. Pruss. & Lengnichii Norma Regiminis Pr.

buscunq; bonis & libertatibus habere dignoscuntur & habent, sub quibuscunqve datis in vita ipsorum emanatas & concessas, emanataq; & concessa Jura & Privilegia in se continentes, in omnibus eorum positionibus, conditionibus, articulis universis, ratificamus, gratificamus, approbamus, & præsentium literarum patrocinio confirmamus, decernentes, easdem eademq;, robur habere perpetuæ firmitatis. Promittentes insuper in verbo nostro Regio, & tenore præsentium spondentes, eadem impoſterum Jura, libertates & Privilegia per omnia rata grata habere, & inconcusse, jugiter, inviolabiliter & perpetuo, Justitia mediante, gratiose conservare.

§. IX. Idem, anno millesimo quingentesimo vigesimo primo, Rex Sigismundus præſtitit: *Auditis*, ait, *& bene intellectis supra scriptis Privilegiis, Juribus, & Prærogativis, concessionibus & donationibus, ad laudem & gloriam imprimis DEi opt. max. omniumq; sanctorum Ejus, & ad universum Terrarum nostrarum Prussiæ incrementum, tranquillitatem, quietem, stabilitatem atq; conservationem, supra scripta Privilegia ac Jura, prærogativas, concessiones, donationes & exemptiones, ac omnia & singula in illis contenta, cum omnibus & singulis ipsorum punctis, clausulis & continentiis, prout jacent, ex certa nostra scientia & voluntate, ex Consilio Consiliariorum nostrorum, ad præsens in hoc novissimo Conventu Nobiscum existentium, pro solita benignitate nostra Regia, approbamus, ratificamus, renovamus, laudamus & confirmamus, ipsaq; & ipsas perpetuum firmitudinis robur obtinere volumus. Promittentes insuper in verbo nostro Regio, & sub fide boni, legalis & ingenui Principis, pro nobis & Successoribus nostris, nos* & Sigismundus I. secutì.

omnia supra scripta in præinsertis Privilegiis expressa, firmiter & inviolabiliter observare, tenore præsentium mediante.

Ad idem Sig. Augustus obligatus.

§. X. Non in hoc acquievit memoratus Rex Sigismundus, sed simul Serenissimum Filium, ut idem olim faciat, adstrinxit. *Pollicemur illis*, Status & Ordines Terrarum Prussiæ intelligit, *præsentibus literis Nostris, quod, quandoque ipse Serenissimus Filius Noster, post mortem nostram ad ætatem legitimam, nempe ad annos quindecim completos perveniens, Possessionem Regni & Dominiorum Nostrorum adire voluerit, tenebitur, illis id totum præstare, quod Antecessores Nostri, Reges Poloniæ, & Nos ipsi præstitimus ex debito, ad quod Ejus Majestatem, ut Filium & Successorem Nostrum tenore præsentium obligamus. - - - - Et quam diu huic debito officio suo non satisfecerit, ipsi universi Status & Ordines earundem Terrarum & Civitatum nostrarum Prussiæ, ad servandum juramentum suum, quod Majestati suæ præstiterunt, non erunt adstricti, neque obligati* (*)

Confirmatio Privilegiorum & Declaratio Juris jurandi Polonis præstiti, à Sigism. Augusto impetrata.

§. XI. Sigismundus Augustus, delato ad Ipsum post Patris obitum Imperio, in Comitiis Petricoviensibus A. 1549. Prutenis non solum sua Jura, servatamque hactenus Regiminis normam, singulari Diplomate firmavit. (**), verum insuper *Declarationem* ut vocant, præstiti A. 1537. Ordinibus Regni Juramenti, tradi curavit, in quo, *pro liberatione fidei Divi Parentis, & securitate Terrarum Prussiæ testatur, dictum Jusjurandum non alio sensu à se intellectum esse, quare*

(*) Quæ recensui Regum Diplomata, in Privilegiis ut vulgo vocantur, Municipalibus Terr. Pr. exhibentur.

(**) Vid. Histor. Pruss. T. II. p. 25.

quam ut etiam ad Terras Prussiæ pertineret, ipsæque Terræ cum suis subditis in illo essent comprehensæ (*).

§. XII. Hæc non alio fini in unum congessi, quam ut constaret, Serenissimos Poloniæ Reges, usque ad Sigismundum Augustum, ad observationem, confirmationemque Jurium Prutenicorum, tum antiquorum, tum per deditionem recens acquisitorum, obligatos se credidisse. Non eadem Ordinum Regni æquitas, qui, Unionis vocabulo abusi, eo allaborarunt, quo Gentem nostram, moribus suis viventem, legibus Polonicis submitterent. Cum A. 1472. in Comitiis Petricoviensibus, de continuando, quod erat cum Hungariæ Rege, bello deliberaretur, non solum instabant Senatores, ut, qui ex Prussia ad Regem forte aderant Legati, in medium consulerent, verum etiam, veterem illam prærogativam, quâ Prutenis licebat, Conventus sibi suo arbitrio, Principis ne quidem consensu requisito, indicere, & quam ipsi Crucigeri intemeratam reliquerant, subvertere conabantur (**). Hoc quamvis non succederet, toti tamen ex hoc tempore in eo fuere Regni Ordines, ut Consilium Prutenicum Senatui Polonico jungeretur, singula negotia, sive Prussiam, sive Poloniam respicerent, accersitis eo Prutenis, in Regni Comitiis, more ibidem recepto, tractarentur, ut utraque gens eadem subiret onera: bene gnari, hoc peracto opere, cætera, quæ Gentem nostram à Polonis distingverent, veluti fundamento destituta, sponte ruitura.

Polonorum adversus Prutenam libertatem molimina.

§ XIII. Tenacior antiquæ libertatis Majorum ætas, non tollere permisit, quæ olim magno impendio bene constituta erant. Inductæ servatæque sub Equitibus Marianis con-

Quibus sua Jura opposuerunt Pruteni.

(*) Priv. Munic. Terr. Pr. circa finem, & Hist. Pr. T. II. Doc. No. 5.
(**) Schützius sub initium Lib. VIII. Chron. Pr.

consvetudines, Jura tum prisca, tum recentiora, Pactum Deditionis, Regum juramentis roboratæ sponsiones, & alia, quæ occurrebant, iis opponebantur, qui his destituti, ad utilitatis novæque cujusdem fraternitatis leges, rationes suas subducebant. Inde *Unionis*, *Incorporationis*, *Inviscerationis* verba (*), in peregrinum plane sensum torta, quasi integræ Gentis libertas, ex arbitraria unius alteriusque voculæ interpretatione penderet, nec potius in re tam seria, subsidium ex Jure publico, perpetuaque Consvetudine petendum esset.

Spondet Polonis Sigismundus I. novam Prussorum Unionem.

§. XIV. Vicit tamen adversariorum pervicacia, ut insciis Prutenis, Sigismundus I. A. 1510. & 1539. operam se daturum promitteret, quo Terræ Prussiæ ad Unionem Regni redigerentur (**). Non ergo erat Unio, quæ sub Casimiro coaluerat, & quam sexaginta fere annorum series firmaverat? Utique erat, at non qualis placebat Polonis. Arctius hi desiderabant vinculum, quod Prussos, non tantum, ut hactenus, Regi Poloniæ, sed simul Regni legibus subjiceret.

Pacto Deditionis contrariam.

§. XV. Bonum factum! *univit*, *incorporavit*, *inviisceravit* D. Casimirus Poloniæ Prussiam, tanto tamen inter utramque relicto discrimine, ut post aliquot annorum intervallum, alia flagitaretur unio. Nihilominus, unio illa antiquior, ad normam mutui pacti perfecta, cui, si nova substituenda, à Pacto recedendum erat, quod, nisi utriusque paciscentium consensu, fieri haud posse, ipsa docet ratio.

Quam tamen Ipse nonperfecit, sed Filio commisit,

§. XVI. Usus hac æquitate Sigismundus Rex, nihil pro imperio statuit, sed indicto ad hoc Conventu, Prussos flectere

(*) De vera earum significatione, v. Lengnichii Norma Reg. Prut. §. 8, 10. seqq.

(**) Prilusius Stat. L. V, C. I. art. 2. Herburtus Stat. p. 522.

flectere conatus est, ut, Pacto Deditionis posthabito, se sponte sua ad mentem Polonorum componerent. Quod cum irritum cessisset, ipse Rex A. 1521. veterem Regiminis Normam peculiari Diplomate roboravit, cujus verba §. IX. descripsi. In hoc tamen placere Polonis voluit, dum A. 1529. negotium, quod ipse perficere nequiverat, Filio Sigismundo Augusto committeret, licet anno sequenti, Eundem Serenissimum Filium, ad ea sancte servanda, quæ cæteri olim Reges Prutenis præstiterant, obstringeret (*).

§. XVII. Longum videbatur Polonis, negotium post Sigismundi I. obitum differri. In Comitiis Coronationis Sigismundi Augusti, A. 1530. orabat nomine Senatorum Archi-Episcopus Gnesnensis Regem, curaret, ut Prussia, unum cæteroquin cum Polonia corpus, easdem cum Regnicolis penderet Contributiones, pariaque cum iis subiret onera, nec pateretur, in his aliisque peculiare quid sibi arrogare. Nolebant, qui ex Prussia Cracoviæ aderant Legati, de Privilegiis contendere, sed id curabant, ut res hæc in deliberationem omnium, qui domi remanserant, Ordinum, veniret (**). Quorum nomine, anno sequenti, ex Conventu Mariæburgensi responsum: *Non ignorare Dominos Consiliarios Regni, Terras Prussiæ, etiam sub Ditione Ordinis existentes, ac semper usque in præsens, non solum præscripta consvetudine & observantia, sed etiam peculiaribus super hoc concessis Privilegiis munitas, & conservatas fuisse in immunitate talium expeditionum, quas extra Terras Prussiæ fieri contingeret, ad quas, vel personaliter faciendas, vel suppetiis juvandas, si quando ipsi Pruteni requisiti fuerint, semper se*

Nihilominus in Comitiis Coronationis Sigismundi Augusti,

 hujus-

(*) Vid. supra §. X.
(**) Histor. Pruss. T. I. p. 89.

bujusmodi suorum Privilegiorum, & antiquorum Jurium præsidio tutatos esse, & immunes permansisse. Nec posse eosdem Dominos Consiliarios ignorare, Terras Prussiæ, non gratuita liberalitate Principum, non simplici concessione aut dissimulatione, sed præcedente Tractatu, sed pactis intercedentibus, sed meritis suis, etiam sangvine & bonorum jactura paratis, has sibi libertates & Jurium confirmationes redemisse, cum videlicet ipsarum Terrarum Ordines, se, Terrasque ipsas, Majestatis Regiæ Parenti, Casimiro, non armis compulsi, sed sponte detulerint, cum esset in eorum facultate, sub priorum Dominorum potestate permanere. Debere ergo considerare Dominos Consiliarios, ipsis Prutenis, tum propter eorum liberalem affectum, & spontaneam deditionem, tum ex pacto interveniente, jus esse quæsitum in illis, quæ Terrarum Privilegium continet, Privilegiis & confirmationibus, quo minus in illis perturbari debeant, præsertim nullo eorum demerito, cum nec ipsi Principes, qui ea concesserunt, ab eis unquam declinasse, aut aliquid secus tentasse, comperti sint, sed gratiose eos semper in his conservarint. (*)

Et in Conventu Mariæburgensi tentata.

§. XVIII. Quod in Comitiis Coronationis, Præsul Gnesnensis, nomine Senatorum, frustra petierat, id A. 1543. omnium Ordinum nomine, in Conventu Mariæburgensi Legatus Regius postulabat, minis etiam additis, Polonos de periculis, quæ tum Regno imminebant, haud consultaturos, antequam arctior illa cum Prussis unio fuerit perfecta. Monebat ergo eos Rex Sigismundus, venirent ad indicta jam Comitia Consiliarii, mitteretque eo Nobilitas cum libero mandato Nuncios, quo Ordinibus Regni juncti, in com-

(*) Histor. Pruss. Tom. I. Doc. p. 106.

commune consulerent (*). Ast, in Responso Regio Oratori dato, querebantur Prussi, quod, *cum Regni Consiliarii, pro suis servandis juribus & libertatibus, magna contentione, apud Majestatem Regiam semper agant, non tamen patiantur ea Prutenis, in uno cum ipsis corpore Regni manentibus, esse integra, cum ab aliquot annis, sub Regimine imperantis tum Regiæ Majestatis conati sint, Terris Prussiæ extorquere libertatum & Privilegiorum suorum usum.* Petebant, *ne paterentur Regni Ordines, in eam se abduci persvasionem, ut parem faciant Prutenorum & Regnicolarum conditionem, non solum ob vires, opes, facultates Prutenorum longe inferiores, quam ut possint cum Regnicolis aliqua parte conferri, vel ad paria onera vocari, sed etiam ob immunitates, quas sibi posterisque, Majores virtute & meritis comparaverint, cum tyrannidi, ad multa dissimilia onera & servitutes perpellenti, se subducentes, non bello aut armis, sed spontanea voluntate, inclyto Poloniæ Regno se subdiderint, non, ut servitutem pristina majorem obirent, non, ut ipsi Regnum defenderent, quæ vel cogitata illos à deditione absterruissent, sed ut se in libertatem assererent, ut à Regno defenderentur, ut intra suos fines ab externo metu, sub Protectione Regis, essent tuti. - - - - Humillime orantes Regem, non solum per viscera JESU Christi & Thronum Regium, sed etiam per incolumitatem & salutem Serenissimi Filii, quem solum post ipsam seniorem Majestatem Regiam, suarum Terrarum moderatorem & dominum agnoscerent, & cujus plurimum interesset, subditos suos, quibus privilegia & Jura integra se servaturum jurasset, in illis etiam conservatos aliquando recipere, dignaretur hac in re Regia clementia & auctoritate, ut hactenus semper fecerat, ita tunc quoque prospicere subditis suis harum Terrarum, ne usque* adeo

(*) Histor. Pruss. T. c. p. 250.

adeo in detrimentum Jurium & Privilegiorum suorum, à Statibus Regni incessentur, atque semel cesset hæc illorum in eos immitis contentio. - - - - Absentiam vero suam à Regni Comitiis ita excusabant, quod, *cum res ita ferret, ut nemo vellet à pristinis libertatibus & juribus discedere, aut postulationi Dominorum Consiliariorum, & Equestris Ordinis consentire, non potuerit plena potestas, mittendis Nunciis, ut, Majestas Regia voluerat, concedi: unde & frustra visum, mittendorum Nunciorum suscipi consilium vel electionem, quæ etiam fieri non potuerit, mandatum non habentibus Nobilium & Civitatum parvarum Nunciis* (*).

Missa eum in finem ad Prussos Legatio solennior.

§. XIX. In Comitiis, Petricoviæ, sub initium anni 1544. habitis, Poloni modum expeditionis bellicæ, adversum Turcam cæterosque hostes sanxerant, ea tamen lege, ut & à Prussis reciperetur. Quod ut fieret, duo Episcopi, tresque Palatini, more plane extraordinario, à Rege in Conventum Mariæburgensem Legati missi, quorum opera tamen, provocantibus iterum ad Jura sua Prutenis, irrita fuit.

Quid sub exordium Regiminis Sig. Augusti in Comitiis Petric. circa Unionem actum.

§. XX. Manserat ergo eadem, quæ olim, Reipublicæ Prutenæ facies, cum Sigismundus I. mortalitatem exueret. Vix autem Sigismundus Augustus Regnum capessiverat, cum in primis, quæ Petricoviæ A. 1548. habebantur, Comitiis, Regni Cancellarius, qui ex Prussia vocati aderant, Consiliarios moneret, „ inirent jam arctissimam illam „ cum Regno Unionem; caperent in Senatu Polonico lo-„ cum, frequentarentque more Regnicolarum Comitia: id „ merito ab iis exigi, cum Eidem cum Polonis obseque-„ rentur Regi, ac Regni viribus defenderentur (**). Prussi,

scripto

(*) Doc. T. c. p. 243. S.
(**) Hist. Pruss. T. 2. p. 18.

ſcripto ad Regem directo regerebant. *Grave & intolerabile nobis eſt, à Conſiliariis Regni ſæpe abduci Principes noſtros, ut nos & Status harum Terrarum, ad Regni Comitia advocent, jubeantque nos cauſas noſtras coram Regni Senatu agere. Qua in re cum ſuſpicemur, Majeſtatem Veſtram, nondum ſatis edoctam de Privilegio noſtro, quod diſponit, cauſas notabiles dictas Terras concernentes, cum communi, non Regni, ſed Terrarum prædictarum, Conſiliariorum conſilio, tractandas, terminandas & definiendas eſſe, exiſtimamus, Veſtræ etiam Majeſtati incongruum & indecens jam videri, ut neglecto Privilegio noſtro, in cauſis Terrarum illarum, vel etiam aliis Regni negotiis, ad generales Conventus vocemur; habentes binos annuos nobis conſtitutos generales & legitimos in Pruſſia Conventus, ad quos Majeſtas Regia, occurrentibus negotiis, de quibus agendum nobiſcum eſt, Nuncium ſuum, vel literas mittere, & mandata ſua explicare, deque iis tractare nobiſcum conſvevit, quin & Ipſa coram Majeſtate Regia nobis conſtitutis, non aliter, quam in ſeceſſu nobiſcum agere, juxta dictum Privilegium ſolet, quod Divus Veſtræ Majeſtatis Parens exactiſſime ſemper obſervavit.* At acrius inſtare Poloni; datam pro Sereniſſimo Filio Sigiſmundi Patris fidem urgere; quam niſi liberaret, Regi Regnum abdicaturos minitari. Non idem omnes agitabat fervor. Erant in Senatu plurimi, qui non impetu, ſed mora, non ſolo arbitrio, ſed rationibus, opus conficiendum ſvadebant. Quorum nomine, Joannem Tarnovium, Caſtellanum Cracovienſem, ita inter cætera locutum invenimus. *Quantum ad conditiones Regi præſcriptas attinet, illas interpretandas cenſeo, ut expedit Reipublicæ. Quod ut expleat Rex, opus illi eſt, idoneo ad agendum tempore, neque ſubito coeunt regna, ac in unum quaſi corpus redacta,* *Æquior Tarnovii ſententia.*

coale-

coalescunt. Opus ad eam rem est, & tempore & actione, non minus accurata, quam longa. Agendi prius sunt Conventus, vocandi Lithuani, conveniendi sunt Pruteni, accersendi Zatorii, denique orandi, monendi, ac omni ratione ad id omnes sunt appellandi, ut consentire ad communem salutem velint cum Polonis, ad idem esse gente & lege cum illis. Quæ res neque unius diei est, neque unius actionis, neque hujus nostræ sessionis, ut tantæ res dicto citius à Rege confici queant. Equidem hac mente conditiones illas à Sigismundo Patre, de Senatus sententia, Augusto Regi, datas fuisse memini, ut si Is nollet hanc curam suscipere, quo illius divisum imperium, quasi unum existat corpus, tum ea primo ab Illo animadvertenda injuria foret. At, cum Is summo studio ad id, quod promisit, incumbat, ad eamque rem tempus petat, quis tandem Illum conditiunculæ prætextu removendum à Republica, & in aliud tempus differendum putet? est hoc quidem in Conditionibus, fateor, præscriptum, ut Rex ante omnia juvet imperium, sed tamen ita intelligendum est id, quatenus illi ad eam rem suppeditaverit non voluntas solum, sed etiam facultas. Libera enim Lithuania est, habet suas Leges Prussia, Zatoria etiam jure atque more vivit suo. Quæ gentes cum imperiis atqve Magistratibus, & à nobis & inter se distingvantur, ac ita juratum, ut sicut & nos, ad suas leges Augustum Regem habeant, non possunt ad hoc inviti cogi, ut depositis patriis moribus ac legibus, ad nostras leges moresque sese redigant: gratia id ab illis & precibus, non terrore, neque minis impetrandum est. Quæ sane res aperte ostendunt, ut expleat Rex conditiones, tempore illi opus esse longo & longa opera. Plena æquitatis ac moderationis oratio, ita Regi placuit, ut secundum eam se regnare, jus dicere, ac Reipublicæ providere velle, profiteretur (*).

(*) Orichovius Annal. p. 18. 19. edit. Lipſ.

§. XXI. Ex hoc, id potissimum curabat Sigismundus Augustus, ut Prutenos, ad ineundam Unionem permoveret, eumq; in finem anno 1550. eos ad instantia tum Comitia, Petricoviam evocabat, quo cum venire detrectarent, quid de Unione illa sentirent, in Responso Legato Regio dato descripserunt: scilicet, *Unionem, ac insimul conjungendarum virium nexum, qui ab Equestri Ordine Regni, contra Prussicarum libertatum prærogativas & jura contenderetur, consultum non videri, aliqua ratione inire, cum hoc Privilegiis, libertatibus, sancitis, ac antiquis consvetudinibus, à Majoribus illæsim servatis, per manus Posteris quasi traditis, plane adversetur, & in extremam omnium reliquarum Prutenicarum Libertatum labefactionem & enervationem vergere necessum sit* (*). Exprobrabat iis hanc eorum absentiam Rex sequenti anno, simul ad alia vocabat Comitia, haud ulteriorem moram perficiendæ unionis concessurus, „ Id „ enim velle equestrem Ordinem Regni, ac ad præscriptum „ Privilegiorum contendere, Prussos eodem cum Regni- „ colis gaudere jure, ac, quod olim cum iis in unum cor- „ pus coaluere, ad paria onera teneri, earundemque Digni- „ tatum capaces esse „ (**). Hoc moti Prussi, Comitia constituerunt adire, antequam tamen id fieret, ex Conventu Mariæburgensi fiduciam suam testabantur, „ pru- „ dentia benignitateque Regiæ Majestatis provisum iri, ne „ quid contra Jura, Privilegia & libertates fiat, neve novi „ quid, contra harum Terrarum Ordines, ab Ordini- „ bus Regni statuatur, supplices petentes, ut, quo Jure „ fuerint, superstite Divo Parente Sacræ Regiæ Majestatis „ Ejus, eodem deinceps etiam esse possint, neque inusitata

Sigismundi Augusti perficiendæ Unionis cura.

(*) Hist. Pruss. T. 2. Doc. p. 20.
(**) Hist. Pruss. T. 2. p. 62.

„ aliqua & inaudita ſuis Majoribus onera ferre cogantur,
„ cum nihil ejus generis commiſſum ab illis ſit, quam ob
„ rem jure ſuo privari, & ad inſveta onera adigi debeant,
„ quin potius, qua fuerint Majores eorum fide, ſtudio &
„ & obſervantia, erga Sac. Maj. Illius Majores, eadem &
„ ipſi, & erga Divum Parentem Majeſtatis Illius, & erga
„ ipſam Majeſtatem Regiam, eſſe adeo non intermiſerint,
„ ut acceſſiſſe potius, quam deceſſiſſe aliquid, ad priſtinam
„ illam obſervantiam videri posſit, quo majori etiam ſe ſpe
„ eſſe, facturam Illius Majeſtatem Regiam, ut Paternis veſti-
„ giis incedat, parique atque Illa clementia, Terrarum ha-
„ rum Ordines contra eos tueatur, qui jura libertatesque
„ illorum, omnibus viribus oppugnare conentur „ (*). In
ipſis autem Comitiis, qui ex Prusſia aderant, ſummo ſtudio
laborabant, ne inſtituta de unione diſceptatione, Decre-
tum, quod niſi adverſum ſperare haud poterant, ſibi acce-
lerarent. Regis æquanimitati potisſimum debetur, quod res
hæc in aliud tempus dilata: ac memorant illius anni acta,
Regem, inſtituto cum Epiſcopo Varmienſi, Hoſio, ſecretiori
colloquio, cauſas quæſiviſſe, cur Prusſi, oblatam cum Re-
gno arctiorem Unionem, tam anxie averſarentur, ac re-
gesſiſſe Epiſcopum: „ duplicem eſſe Unionem, alteram
„ ſubjectionis & obedientiæ, alteram Jurium. Quodſi il-
„ lam, quæ populos, cæterum diverſos, ſub eodem Prin-
„ cipe junxit, Poloni intelligant, Pruſſos ex quo ad Regnum
„ acceſſerunt, non ſolum conſtanter in eadem fuiſſe, ſed &
„ æternum futuros; ſin vero hanc, eandem non poſſe
„ fieri, niſi Jura, quæ Pruſis hactenus peculiaria, tollantur. „
Qua explicatione, quid unione ſua intendant Poloni, edoctum
Sigiſmundum Auguſtum, operam, quam hactenus, ſervandis
ſuis

(*) Doc. T. c. p. 21.

ſuis juribus, impenderant Pruteni, laudaſſe, memoriæ proditum eſt (*). Quod ſuo tum Epiſcopus Varmienſis Regi dixerat, mox univerſæ Provinciæ nomine, habita ad Ejus Majeſtatem Mariæburgi oratione, perorabat. *Quod Sac. Maj. Veſtra*, inquiens, *nos unionis cum Regno admonere dignata eſt, fatemur ingenue, quid ſibi velit hæc Unio, nos non aſſequi. Nam, ſi hoc à nobis exigitur, ut ſimus ejusdem corporis membra, eſſe nos confitemur, neque caput aliud in terris agnoſcimus, quam Sacram Maj. Veſtram, & Regnum Illius, omnia prius & facere, & pati parati, quam, ut vel ab Illa, vel ab Regni Illius corpore, nos unquam avelli patiamur, non conceſſuri mortalium cuique, ut ſalvam magis velit Sacram Maj. Veſtram, & Regnum Illius, quam quantum nos id cupimus, neque fortunis, neque ſangvini noſtro parſuri, ſi qua id viſa fuerit neceſſitas poſtulare. Sin autem hoc à nobis contenditur, ut in eo jure vivamus in Terris Veſtræ Sacræ Majeſtatis Pruſſiæ, cum quo ſe, atque illas, Majores noſtri ſponte ſua, Divo Caſimiro, Avo Sacræ Maj. Veſtræ, tradiderunt, quam ſit hæc æqua eorum poſtulatio, qui ſunt ejusdem corporis membra, Veſtræ Sac. Majeſtati judicandum relinquimus. Quamobrem*, concludebat Epiſcopus, *ſupplices à Sacra Maj. Veſtra petimus, quo jure, Divo Caſimiro, Avo Sacræ Majeſt. Veſtræ, Terras iſtas Pruſſiæ, Majores noſtri, nulla vi adacti, ſumma ſua voluntate tradiderunt, in eo nos tueri & conſervare, neque locum eis dare velit, qui nullo merito noſtro, nullaque à nobis injuria provocati, neſcimus, qua de cauſa, jura noſtra, tanto ſtudio nobis labefactata cupiunt, cum tamen non eo animo, Majores noſtri, ad Regni ſe corpus adjunxerunt, quod detractum aliquid Juribus & libertatibus,*

(*) Hiſt. Pruſſ. T. c. p. 81.

tatibus, verum, quod accessionem aliquam potius ad eam factum iri, persvasum haberent (*).

Prussorum de servand antiqua unione solicitudo.

§. XXII. Frustra hæc dicebantur. Etenim Rex, solam Polonorum voluntatem prætexens, Prussos, pro conficienda unione, ad singula fere Comitia vocare pergebat, donec A. 1562. terminum, quasi peremptorium, figeret, Decretum, absentibus licet Prussis, laturus, prospecturusque quo licet inviti ad unionem compellantur. Hoc moti Prussi, suos ad Comitia ablegabant, haud tamen alium in finem, quam ut repetitis, quæ in medium aliquoties prolatæ erant, rationibus, invisam illam unionem amolirentur. Longum foret, quæ in his Comitiis, in quibus, ut fatebatur Regni Cancellarius, plus furenti Equestris Ordinis multitudini, quam rationi tribui oportebat, acta, recensere: fusius illa in Historia Prussica (**) enarrantur. Id saltim notare libet, Prussos in unionem aliquam novam nequaquam consensisse, sed contradictione solenni interposita, antiqvum cum Polonia nexum, salvum sibi servasse. Nova igitur adeunda Comitia, Prutenis nequicquam querentibus: „ Juribus, Privi„ legiis, libertatibus, usitatis vetustisque consvetudinibus, „ bellum indici „. Eadem, quæ antea Ablegatis dabantur mandata, ad quæ adeo exarserunt Regni Senatores, ut Prussos læsæ Majestatis reos arguerent, quasi tam atrox crimen esset, avitam libertatem tueri. Cæterum executio Statuti Regis Alexandri, de reducendis ad mensam Regiam, quæ alienata erant, bonis, cui Prussi inviti plane subjiciebantur, ita ocupabat in Comitiis Varsaviensibus, A. 1563. omnium animos, ut unio in aliud tempus differretur.

§. XXIII.

(*) Doc. T. 2, p. 23.
(**) T. 2, p. 225. f.

§. XXIII. Res usque ad Comitia Lublinensia, anni 1569. protracta. Aderant, præter Ordinis Equestris ac Civitatum minorum Nuncios, Consiliarii, at hi, non, ut olim, Provinciæ, sed, quod novum erat, suo tantum nomine. Consiliarii ad sessionem in Senatu vocabantur, qui octodecim rationibus ostendebant, se ad Senatum Polonicum minime pertinere, additis precibus: „ ne rebus no-„ vis onerentur, sed potius secundum Jura & antiquas con-„ svetudines, libertates, immunitates, quas apud omnes „ Reges Poloniæ, conjuncta manu obtinuerint, conser-„ ventur. In his enim, post DEUM optimum maximum, „ ipsorum salutem & solatium unicum verti, cum Libertas „ cujusque sit altera vita, ne cum summa animorum ex-„ acerbatione, & sua, ac Posterorum ignominia priventur. „ Eadem ratione, se à Sacra Regia Majestate, humillimis „ precibus contendere, ne ab executione in hac causa, „ exordium facere velit, sed re bene deliberata, num ad „ eam sessionem pertineant, nec ne, legitimum Processum „ inchoare dignetur, ut prius initium actionis fiat, quam „ executio demandetur, & ut Sac. Maj. Reg. quosdam ex „ Consiliariis suis, clementissime designare dignetur, cum „ quibus Pruteni colloqui, & rem omnem probe ponderare „ possint, quo facto, citius & melius, res omnis ad optatum „ finem, sine mora & temporis jactura perducatur „ (*). Nominabat Rex ex Senatu, qui cum Prutenis de sessione, cæterisque, quæ fieri volebant Poloni, privatim agerent. Hi scriptum iis exhibebant, quo allatas contra sessionem rationes, confutare conabantur, cui *Replicam* opponebant Pruteni, eamque in publico Senatorum consessu, Rege

Quid in hanc rem in Comitiis Lublinensibus actum.

(*) Doc. T. c. p. 285. f.

præsente legebant. Secuta tum de genuino caufarum notabilium, quæ in Pacto Deditionis Prutenicæ memorantur, fenfu difceptatio, de quo, cum partes convenire haud poffent, rem Regiæ decifioni Poloni fubmittebant, fatis perfvafi, non eam à mente ipforum alienam fore. Hoc memorabile illud Decretum, quod, quia Lublini publicatum, Lublinenfe vulgo dicitur, Prusfis conflavit, in quo Rex ftatuit: „ Confiliarios Terrarum Prusfiæ, effe Confiliarios „ Regni, inque Senatu Regni locum habere, & vocatos à „ Regibus Poloniæ, in medium confulere votaque & fuf„ fragia in Senatu Regni, cum Confiliariis ejusdem Regni „ ferre teneri, tam de negotiis Terras Prusfiæ, quam etiam „ Regni, cum fint unius individuiq; corporis membra, con„ cernentibus: eodem modo & Nuncios Terrarum Prusfiæ, „ inter Nuncios Regni locum habere, una cum iisdem de „ rebus ejusmodi fimiliter in commune confulere. Proinde Rex, vigore hujus Decreti „ injungebat atque præ„ cipiebat, ipfis quidem Confiliariis Terrarum Prusfiæ, ut „ loca fua omnino inter Confiliarios Regni, fimiliter & „ Nunciis Terreftribus Terrarum Prusfiæ, ut loca itidem „ fua, inter Nuncios Terrarum Regni capiant, deque ne„ gotiis & Necesfitatibus Reipublicæ, Regni & Coronæ, „ unanimi & concordi confilio confulant: pœna in eos, „ qui mandatis & juffui Regio, tum & debito officii fui „ fatisfacere noluerint, additâ, fcilicet, Confiliarios Senatoria „ Dignitate, & quolibet officio privandos, atque hac ra„ tione vacantem dignitatem, & quodvis munus in eos, qui „ huic Decreto morem gefferint, conferendum: Nuncios „ vero ad omnia, quæcunque in generali Conventu Regni „ fancita fuerint, cum omnibus incolis Terrarum Prusfiæ, „ fervanda & fuftinenda adductum iri: ita, ut in hoc

Decretum Regium ibidem in Pruffos latum.

„ uni-

„ universa tam commoda, quam onera, non secus atque „ ipsi Regnicolæ, ferre ac præstare teneantur (*)„.

§. XXIV. Æquitatem hujus Decreti, ad examen vocare supersedeo, cum hoc egerit *Lengnichius*, in singulari Dissertatione, quam Tomo II. Hist. Pruss. præmisit. Illud notasse, ad scopum nostrum sufficit, Regem Sigismundum Augustum, una cum Regni Consiliariis, Anno demum 1569. statuisse; primo, Terrarum Prussiæ Consiliarios, simul esse Regni Senatores, ac in Senatu Polonico, Nuncios vero Terrarum Prussiæ, inter Nuncios Regni, locum habere; deinde, Prussos Regni Comitia adire, ibidemque una cum Ordinibus Regni de Negotiis, tum Prussiæ, tum Poloniæ, consultare teneri; tertio, quæcunque in Comitiis Regni sancita fuerint, simul in Prussia servanda; denique, Prussis cum Polonis eadem esse onera, eadem commoda. Inde sequitur, ante Decretum hoc, juncta licet Poloniæ jam quindecim supra centum, annis Prussia, Prussos neque in Senatu Polonico, neque in Conclavi Nuntiorum locum habuisse; Comitia Regni haud frequentasse, multo minus de rebus, quæ Polonos respicerent, in medium consuluisse; Prussiam non Polonorum, sed suis Legibus vixisse, ac Nostrates, tum prærogativis, tum oneribus, ab Incolis Regni distinctos fuisse. Quæ si cum Conditionibus (**), quibus Regi Casimiro deditionem fecit Prussia, conferantur, cuilibet patet, Provinciam olim non alio modo Regno junctam, quam ut sub eodem Rege, ad peculiarem normam regeretur.

Quæ circa Decretum hoc notanda.

§. XXV.

(*) Doc. T. c. p. 196. 197.
(**) Vid. §. 3.

Prussorum adversus illud Contradictiones.

§. XXV. Lecto in Senatu Decreto, intercedebant (*) cum Nobilitatis minorumque Civitatum Nuntiis, Prussiæ Consiliarii, obnixe rogantes. „ ne per præsentem „ actum, ad invisendos omnes Regni Conventus, adque „ Sessionem obligentur, sed ut penes Jura & consvetudines „ suas, clementissime conserventur, ne etiam, quæ in præ„ teritis Regni Comitiis conclusa & decreta sint, vel in fu„ turis Conventibus conclusa & decreta fuerint, sibi, vel „ iis, quos domi reliquerant, præjudicium aliquod pariant, „ quibus nec ipsi, nec Antecessores ipsorum consensum „ unquam accommodaverint, neq; sine Consensu omnium „ Statuum, & domi relictorum fratrum, consentire possint. „

Qui tamen Equestris Ordinis Consiliarii obtemperant.

At obliti mox contradictionis suæ, Equestris Dignitatis Consiliarii, non solum cum Regni Senatoribus in medium consulebant, sed &, Decretum Lublinense perpetuo observaturos, sacramento se obstringi patiebantur (**). Hoc etiam tempore, Episcopis, Palatinis & Castellanis Prussiæ, certa, quæ inposterum in Senatu occuparent loca, assignata sunt (***).

Non eadem cæterorum Ordinum facilitas.

Major Civitatum ac Nunciorum Terrestrium integritas, qui consultationibus Polonorum sollicite abstinebant, ne facto Contradictionibus contrario, Sancitum Lublinense probare viderentur.

Regni Ordines, novo plane more, Prussis tributum imperant.

§.XXVI. Poloni contra, toti in eo erant, ut omnia ad amussim Decreti fierent. Cum enim hactenus Prussi non nisi in Conventibus suis, libero suffragio, contributiones scivissent, in modo memoratis Comitiis, exemplo inaudito, Regni Ordines,

(*) Protestationes hæ, ut vulgo dicuntur, exhibentur in Doc. Tom. c, p. 197. f.

(**) Hist. Pr. T. 2. p. 393.

(***) V. Appendicem Constitut. Comit. Lubl. sub tit. Porządek Rady koronney.

dines, quod ſibi conſtituebant ſubſidium, ſimul Pruſſiæ imperabant, ſingulis Palatinatibus Exactore, qui pecuniam reciperet, nominato. Quid de hoc facto ſenſerint Noſtrates, eorum verbis exponam. *Contributio*, inquiunt, in literis ad Regem ex Conventu Thorunenſi datis, Conſiliarii, *quam Sac. Reg. Maj. Veſtra, cum Ordinibus Regni, in Lublinenſibus præteritis Comitiis ſciſcere, atque ſtatuere dinata eſt, ea ratione & conditione, ut etiam ad Terrarum Pruſſiæ Ordines abſentes & non conſentientes pertineret, non potuit ſubditos Majeſtatis Veſtræ Regiæ, incolas Terrarum Pruſſiæ, non ſummo dolore ac mœrore afficere, quod contra Conſvetudinem vetuſtam & hactenus uſitatam, in Terris Pruſſiæ imperata, cum antea Majeſtas Regia, uti Illius Majeſtatis Majores, per Legatum ſuum, ab Ordinibus Terrarum Pruſſiæ, ipſorum mutuo & ſpontaneo conſenſu accedente, ſemper Contributionem ſoleret obtinere. Cum itaque Ordines Terarum Pruſſiæ à nobis poſtulaſſent, ut ad Regiam Majeſtatem Veſtram, ea de re perſcriberemus, Eidem Majeſtati Veſtræ, & cæterorum Ordinum Terrarum Pruſſiæ nomine, humiliter ſupplicamus, ut ejus Contributionis, ita in nos conſtitutæ, actionem, aut amovere à nobis, pro gratia & clementia ſua Regia, omnino dignetur, aut certe, ſi id obtineri non poſſit, ſaltim differatur, ut ejus Contributionis ſeveritas conſona legibus & conſvetudinibus noſtris efficiatur, & Maj. Veſtræ Clementia, & Ordinum harum Terrarum conſenſu* (*).

Cui Pruſſi obloqvuntur.

§. XXVII. Hoc modo, antiqua quaſi abrogata, nova inducta unio. Pruſſi, more Polonorum, frequentare Regni Comitia, horum ſancitis, citra conſenſum licet, ſubjici, novumq; Conventuum genus, ante-Comitiales vocantur, con-

Opera Pruſſorum, ut ea, quæ Decreto Lublinenſi ſibi impoſita, amolirentur.

(*) Doc. T. 2. Hiſt. Pr. p. 200.

Quid eum in finem ipso Sigismundo Augusto,

constitui. Dolebant prisci status eversionem omnes boni, curabantque, ut in integrum restitueretur, Regia clementia Polonorumque patrocinio invocato, cum nullum ex legibus auxilium sperarent. Rex facultatem sibi deesse prætexens, à Regni Ordinibus medelam expectare jubebat: hi restaurationem libertatis, quatenus eam Jura Regni permitterent, frigide pollicebantur. Verba, quæ imprudentibus speciosa videri poterant, re tamen inania. Æquior unus ex Nunciis Terrestribus Poloniæ, qui cæteros Ordines objurgabat, Prussorum à singulis Regibus confirmata Privilegia, ad Normam Constitutionum Polonicarum velle metiri: negabat, posse in Comitiis statui, quod illorum Jura infringeret, Tyrannidemque, ac rationi legibusque contrarium nominabat, si quis talia auderet (*). Non tamen hoc Prussorum causam juvabat, qui, cum cæteram operam perdidissent, nova Contradictione, jura sua tueri satagebant (**).

dein Henrico,

§. XXVIII. Inter hæc, Sigismundus Augustus, morbis confectus, Knissini exspirabat, ac Prussis spatium recolligendi dabat, donec Successor eligeretur. In primo, qui tempore Interregni, Mariæburgi habebatur, Conventu, quærebant ex Equestris Ordinis Consiliariis, majores Civitates, num ad antiquam sub Casimiro constitutam, an vero ad Lublinensem unionem se componere velint. Ambigui aliquantisper Consiliarii, donec declararent, nihil pro conservatione jurium non acturos; addebat suo nomine Palatinus Mariæburgensis, non aliam se agnoscere unionem, quam

(*) Hist. Pr. T. 2. p. 417.
(**) Doc. T. c. p. 206.

quam illam, qua post deditionem juncta sit Regno Prussia (*). Præterea, Provinciam nostram, non aliis, quam suis velle vivere legibus, datis ad majoris Poloniæ Proceres literis, ad mentem omnium Ordinum Consiliarii testabantur. *Ad ea edicta,* inquiunt, *quæ pro publica tranquillitate tuenda, per Poloniã ex Senatus Regni auctoritate passim sunt divulgata, nos sane, quamquam illa ex commodo Reipublicæ, sancita esse non diffiteri, neque satis magnis laudum præconiis, vigilantiam atque fidem Senatorum Regni efferre possimus, ea tamen edicta per Prussiam proclamare, librisve publicis insinuare, propterea nobis non est integrum, quod non modo antiquissimæ consvetudines obstent, verum ea quoque sit nostrorum Jurium, libertatum ac Privilegiorum vis, ut nihil nobis recipere, nedum publicare liceat, nisi quod communi omnium Prussiæ Consiliariorum consensu sit deliberatum atque decretum* (**). Nec recentiorem illam unionem, obliviscebantur Prussiæ Ordines, cum pro restituendis suo vigori Juribus, certa capita à futuro Rege confirmanda conscriberent. Huc enim spectat §. 5. in quo, novi Principis nomine, ita locutos invenimus: *Cum ea Privilegii Terrarum Prussiæ verba, quibus Divus Casimirus, prædictas Terras, Regno Poloniæ reintegravit, reunivit & incorporavit, contra libertates & consvetudines Prussiæ fuerint intellecta, novaque unio introducta, contra præsciptum & plurimis annis receptum sensum Privilegii Terrarum, antiquam unionem in omnibus restituimus, redintegramus, quam etiam Nos, Hæredesque & Successores, perpetuo tuebimur & servabimus, abrogatis omnibus rescriptis, responsis, decretis, declarationibus quibuslibet in gene-*

(*) T. 3. Hist. Pr. p. 5. 6.
(**) Doc. T. c. p. 3.

genere, aut in specie insuper publicatis, aut publicandis (*). Circa hoc etiam, in Comitiis Coronationis Henrici Andegavensis, omne Prussorum versabatur studium, ut recentiori unione abrogata, vetus Reipublicæ rediret facies (**). *Sed ea*, Prussorum verbis utor, *illorum proh dolor! habita fuit ratio, ut, sive temporum iniquitate, sive adversariorum conatu obsistente, ne quidem responsum impetrare potuerint.*

deniq; Stephano regnantibus egerint.

§. XXIX. Præceps Henrici ex Polonia abitus, non sinebat inflicto, sub Sigismundo Augusto, Prutenæ libertati vulneri, manum admovere. Servata hæc cura Stephano Transylvano, cui in Comitiis Thorunensibus, Anno 1576. Ordines exponebant, *Terras Prussiæ, ratione Privilegiorum, longissimo continuoque usu, à Comitiis Regni immunes fuisse, ac Decretum Lublinense, non ex controversia partium, imo contra crebras protestationes Statuum & Ordinum harum Terrarum, latum esse*: obsecrabant igitur, *ut Regia Majestas, Privilegiorum & longissimæ consvetudinis rationem clementissime habere dignaretur* (***). Idem, ut efficerent, iis, qui A. 1578. ad Comitia Varsaviam proficiscebantur, commissum: &, cum Regni Ordines, vocato ad partes Lublinensi Decreto, obstarent, responsum iis „: Prussos allegatum Decre-
„ tum minime afficere; iis enim invitis, nulla ratione, nullave
„ æquitate, sub nudo Decreti titulo, obtrudi posse, quod
„ contra Pacta conventa, literis atque sigillis multipliciter
„ firmata, ac Sacramenti relligione roborata, denique con-
„ tra id, quod semel utrinq; placuerit, ratum, gratum & fir-
„ mum habitum fuerit, Prussis semper contradicentibus,
„ pro-

(*) Doc. T. c. p. 15.
(**) Hist. Pr. T. c. p. 77. f. ubi & scripta eum in finem Regi exhibita, recensentur V. etiam Documenta ejusdem Tomi, p. 24. f.
(***) Doc. T. c. p. 65.

„ proteſtantibus ac repugnantibus, nulla præcedente culpa „ aut meritis, nulla æquabili ratione ac modo, in volentes „ nolentes ſtatutum, nec unquam ab iis receptum ſit; cum, „ quod ſemel in aliquem recte atque ordine, ex merito „ præſertim collatum, ejus auferendi nulla ſit honeſta ra„ tio, nihilque in rebus humanis, firmum ac ſtabile futu„ rum, ſi ea, quæ ſemel pactis conventis firmata, quocun„ que quæſito colore aut prætextu, altera parte invita, re„ texi debeant „ (*). Diſputatum deinde aliquoties, de auctoritate hujus Decreti, inter Pruſſos ac Polonos: ſed cum illi multitudine, non rationibus vincerentur, quod ſemel, licet male, conſtitutum erat, legis inſtar perpetuo obtinuit.

§. XXX. Præſtat recenſere, quid imperata Lublini Unione, in veteri Prutenici Regiminis Norma immutatum, quid integrum manſerit. Quod Pruſi Regni Comitia adeunt; quod Epiſcopi, Palatini & Caſtellani, in Senatu Polonico, Equeſtris Ordinis ablegati, in Conclavi Nunciorum ſedent; quod denique cum Regni Ordinibus, in commune conſulunt; id Decreto Lublinenſi debetur. Licet enim Noſtrates aſſererent, inde tanquam ex equo Trojano, omnes errorum tenebras, omnesque, quæ mirum in modum Provinciam premerent, difficultates prodiiſſe, & ortum traxiſſe (**): licet quererentur, ſe aut raro, aut nunquam ex Comitiis domum redire, niſi cum Privilegiorum, libertatum, Jurium & immunitatum diminutione, & ſummo præjudicio, ac perinde eſſe, ſive adſint, ſive abſint, cum nulla pene votorum Prutenorum, tanquam paucorum *Quid Unio Lublinenſis effecerit.*

(*) Doc. T. c. p. 74.
(**) Doc. T. 3. Hiſt. Pr. p. 27.

habeatur ratio, neque ſemper, quemadmodum in libera Republica fieri debeat, liberæ relinquantur voces (*): licet etiam Henrico & Stephano, Regibus, ſupplicarent, ut vetus conſiliorum forma reſtitueretur, nihilominus ea, quæ modo memoravi, in perpetuam abiere conſvetudinem.

Non omnes Pruſſiæ Ordines inter Regni Ordines relati.

§. XXXI. Sunt tamen plura, quæ priſcum morem referunt. Principio, non omnes, qui in Prusſia Ordines audiunt, Regni Ordinibus accenſentur; Succamerarii (**) enim & Civitates tum majores, tum minores, neq; in Senatu, neque in Conclavi Nunciorum locum habent, ſed ſua prærogativa, non niſi in Prusſia & inter Pruſſos gaudent. Dantur ergo in Prusſia Ordines, quorum alii ſimul Regni, alii tantum Provinciæ Ordines ſunt; quod de nullo Palatinatu Polonico aſſeri poteſt. De Civitatibus minoribus objici poſſet, perperam illas in numerum Ordinum referri, cum in Conventibus Terrarum Prusſiæ, neq; ſuffragio, neq; ſeſſione gaudeant. Ad quod reſpondeo, non eſſe ſermonem, de ea minorum Civitatum conditione, ad quam hodie, ſolo Nobilitatis arbitrio redactas videmus, ſed, quæ ipſis, jure, antiqua conſvetudine, & Regia voluntate competit. Ut cætera omittam, anno 1655. in Conventu Mariæburgenſi, per Oratorem ſuum *declaravit* Rex Joannes Caſimirus: *quoniam Civitates minores, per literas S. R. M. juxta Jura & Conſvetudines antiquiſſimas, ad Conventus Terrarum Pruſſiæ legitime vocentur, ideo Internuncios earum, ad Conſilia eorundem Conventuum, ſine ulla præpeditione admitti, & ab iisdem nullatenus debere excludi* (***).

Quid de Civitatibus minoribus notandum.

§. XXXII.

(*) Doc. T. c. p. 44.
(**) Loquor de iis, quatenus ſunt pars Conſilii Prutenici.
(***) Add. Lengnichii Norma Reg. Prut. §. 28.

§. XXXII. Qui Nobilitatis nomine ad Comitia proficiſcuntur, non unius Palatinatus, ſed totius Provinciæ Nuncii audiunt, mandatoque generali, quod totam Pruſſiam reſpicit, inſtruuntur. Qui mos, ex illo tempore, quod Lublinenſe Decretum anteceſſit, ad noſtram uſque ætatem ſervatur, & licet olim per aliquot annorum ſpatium interruptus, reſtitutus tamen (*), quoniam Majores crederent, hoc ſe medio priſcæ libertatis reliquias tueri poſſe. Inde non mittuntur Nuncii, quoties generalis Conventus ante-Comitialis irritus fuerit, ac nefas habetur, ſi quis ex particulari Conventu, ac unius Palatinatus mandato inſtructus, Comitia adeat. Teſtantur Annales, cum in Comitiis anno 1593. Nuncii ex Palatinatu Culmenſi, ad mandata ſui Palatinatus provocarent, graviter id iis Palatinum Culmenſem exprobraſſe, eosque adegiſſe, ut ſe ad generalem Inſtructionem componerent (**). Cum anno vigeſimo, ſuperioris ſeculi, Nuncii, ex particularibus Conventibus, particulari Palatinatuum mandato inſtructi, ad Comitia irent, Civitates majores, ſolenni contradictione, coram actis Civilibus oppidi Radzinenſis, interceſſerunt, ideo, „ „ quod, *ut loquuntur*, in Palatinatibus Terrarum Pruſſiæ, „ nonnulli è Nobilitate Terreſtri, ſuo arbitrio conſulta-„ tiones, absque auctoritate S. R. Maj. & ſine præſentia „ Dominorum Conſiliariorum Terrarum Pruſſiæ, præpoſtere „ inſtituerint, & contra Juris communis, in hiſce Terris „ Statibus & Ordinibus præſcripti, tum & adverſus con-„ ſvetudines, ab anitiquis temporibus receptas, perpetuam „ obſervantiam, cauſas notabiles præfatas Terras, univer-„ ſamque Rempubl. concernentes, tractare & terminare

Nuncii ex Pruſſia, generali mandato, & ex generali Conventu, ad Comitia Regni mittuntur.

„ præ-

(*) Hiſt. Pruſſ. T. 4. p. 103.
(**) Hiſt. Pruſſ. T. c. p. 155.

„ præsumserint, suasque assertas Conclusiones, deputatis „ suis Nunciis, ad instantia Regni Comitia, in vim Instru„ ctionis injunxerint „. Et anno 1670, quod Generalis Conventus Ante-Comitialis irritus, Nunciis ex Palatinatibus Prussiæ, in Comitiis *activitatem* negatam invenimus, quod jam olim anno scilicet 1625. contigerat.

Prussorum autonomia.

§. XXXIII. Circa modum consultandi, duo observanda veniunt. Unum, Regni Ordines in Prussos, vel absentes, vel invitos, nil posse statuere; alterum, ipsis Prussis non esse integrum, in Comitiis quicquam definire, nisi, quod in Generali Conventu ante-Comitiali ratum fuerit. Utrumque ex capite Pacti Deditionis, quod de causis notabilibus agit, deducitur, utrumque, servasse sibi Prussos veterem illam autonomian arguit. In articulis, qui post obitum Sigismundi Augusti, pro futuro Rege conscripti sunt, §. 7. legitur: *Item à Statutis, Legibus, Constitutionibus, Decretis, & Consvetudinibus Regni, perpetuo immunes erunt* (Prussi), *nec Statutum Divi Alexandri, unde executio descendit, nec, si quid præterea vigore Constitutionum, Decretorum, aut Consvetudinum Regni est introductum, vel imposterum introducetur, Terras Prussiæ obligabit* (*). Quodsi ergo Regni Ordines, in Prussos quid decernant, hi aut statim in Comitiis, aut in Conventu suo post-Comitiali contradicunt, simulque Regem orant, ne, Provinciam alienis legibus submitti, patiatur. Exempla passim occurrunt, imprimis An. 1578. 1591. 1606. 1607. 1647. 1652. 1653. 1654. 1655. 1667. 1671. 1685. &c. Quid autem à Prussis in Comitiis fieri debeat, id data iis Instructio ostendit, quam si neglexerint, fines mandati migrasse dicuntur, nec potest co-

(*) Doc. T. 3. Hist. Pr. p. 15.

eorum culpa integra Provincia, ad illa, in quæ ante non consensit obligari. Hoc, ut melius constet, dabo Contradictionis formulam, quam Prussiæ Ordines, in Conventu post-Comitiali A. 1671. publicarunt. *Notum testatumque facimus*, inquiunt, *quod, cum in proxime præteritis Regni Comitiis generalibus, quo potissimum tempore, ex his terris, ob ruptum præcedentem Comitia Conventum earundem generalem, nulla auctoritate publica Nuncii instructi, vel ablegati fuerunt, Constitutiones nonnullæ, Provinciæ sive harum Terrarum Juribus præjudiciosæ, in volumen Legum relatæ sint, proinde contra hujusmodi Constitutiones omnes, quæcunque his Terris præjudiciosæ sunt, quo minus vigor illarum, in easdem extendatur, auctoritate Conventus præsentis, Laudi nostri vigore protestamur.*

§. XXXIV. Singulare est, quod de *Contributione* notatur, Polonos in Comitiis, Prussos contra, non, nisi in Conventibus suis generalibus, publicam pecuniam sciscere. Inde in *Instructionibus* ad Comitia, frequens loquendi modus: *ut Nuncii, totum negotium sciscendæ & modificandæ Contributionis, ad Conventum generalem Statuum & Ordinum Terrarum Prussiæ, more semper usitato, sumant, eosdem sub fide, honore, & conscientia obligamus.* Imperare igitur extra Conventum, sive Constitutione Regni, sive alio modo pecuniam, non solum inter publica gravamina relatum est, sed & Ordines pendere eam detrectarunt. Hinc in Resp. Leg. Reg. in Conv. Graud. A. 1612. dato, queruntur, „ magnam sibi illatam esse injuriam, eo, quod contra mentem & expressam declarationem Nunciorum suorum, in universalibus literis Regni, dupla Contributio, non secus, ac si consensus eorum intercessisset, inscripta „.

Tributa non nisi in generalibus Prussiæ Conventibus sciscuntur.

Et anno præſentis ſeculi duodecimo, Nunciis ſuis ad Comitia, in mandatis dederunt: „ exponerent S. R. Majeſtati, „ inſignem, quem per læſa Jura Cardinalia ſentiant dolo„ rem, dum, licet Conventus generalis obtineri potuerit, „ nihilominus in privato congreſſu, tam anno præterito, „ quam præſenti, ſine Illis in Illos, contra normam & for„ mam Contribuendi ſolitam, non indicto à S. R. Maje„ ſtate Conventu, neſcitur qua auctoritate, inſupportabi„ les Statibus & Ordinibus indictæ Contributiones, quarum „ poſtmodum gravisſima militaris inſtituta executio, ſi„ mulque inſignis pecuniæ ſumma, ſub nomine quitowe & „ groſzowe extorta. Urgerent itaq; Nuncii, ibi, ubi opus eſſet, „ ut exactarum toties Contributionum ratiocinia reddan„ tur, ac ne in futurum aliquis ſimilia attentare audeat „. Non ſemper inter querelas ſubſtiterunt Ordines, ſed ſæpe indignationem ſolenni Contradictione extare voluerunt. Anno ſexto ſuperioris ſeculi, ex Prusſia in Comitiis præſentes, dato ad Judicium Caſtrenſe Varſavienſe ſcripto, teſtabantur, „ quod in dictis Comitiis Contributionem nullam „ promiſerint, imo nec poteſtatem promittendi habuerint, „ ſed totum hoc negotium, juxta antiqua Jura & Conſve„ tudinem Terrarum Prusſiæ, ad reliquos Status & Ordines „ Terrarum Prusſiæ, vigore inſtructionis ſuæ receperint, „ Quo circa, ſi quippiam in contrarium, à quibuscunq;, iis „ renitentibus, ſtatuatur, ſe in eo ratione Contributionis „ publicæ contradicere, & nullo modo ad eam obligari poſſe, „ aut velle, atque ideo tam Senatores Civitatesque Terra„ rum Prusſiæ, quam Terreſtres Internuncios, totius Provin„ ciæ nomine, iterum iterumque ſolenniter contra prote„ ſtari „. Idem anno, quem jam memoravi, 1712. in Conventu Graudentinenſi factum, in quo Ordines „ conſu-

„ lendo

„ lendo indemnitati Jurium & Consvetudinum Terrarum „ & Civitatum, Laudo Manifestationis, contra indictio- „ nem Contributionum, extra Conventum genera- „ lem sancitarum, modo de Jure firmissimo protestan- „ tur, omnino volentes, ne imposterum ulla ratione in „ sequelam indebitus ille modus trahatur, sed memoria „ ejus, salva calculatione ratione extortarum summarum, „ penitus aboleatur „. Et sequenti anno, in Conventu Mariæburgensi statuebant, „ ut imposterum assignationes, ra- „ tione solvendarum in hac Provincia Contributionum, „ à nemine alio, quam à Thesaurario Prussiæ, & ab hoc, „ de nullis aliis, quam unanimi Consensu in Conventu Ge- „ nerali laudatis, & jam collectis contributionibus extra- „ dantur, & sicubi assignationes aliæ vel aliter extradantur, „ pro nullis habeantur. Si vero aliqui præsumpserint, assi- „ gnationum indebitarum executionem, in Terris & Civi- „ tatibus suscipere, Dominos Palatinos serio obligabant, ut „ in omnem eventum, mota etiam Nobilitate, ejusmodi „ contravenientes coerceant & reprimant „.

§. XXXV. Præterea, habent Prussi peculiares, aliosq; ac Poloni, contrribuendi modos, qui in *Laudis*, ut vocantur *Contributionum*, describi solent. Quare non tantum *sciscendæ*, sed & *modificandæ Contributionis Negotium*, præsentes ex Prussia in Comitiis Nuncii, Suis integrum servant. Imperante Stephano, discrimen hoc, Ordines Regni tollere conati sunt, verum Prussi testabantur, „ se hanc novam „ Contribuendi rationem, salvis Libertatibus & Privile- „ giis suis, recipere non posse (*) „ : ac ex Conventu Graudentinensi, A. 1578. ad Regem perscribebant, „ non „ posse

Modi contribuendi Prussis peculiares.

(*) Hist. Pruss. T. 3. Doc. p. 77.

„ posse laboranti tum Livoniæ, commodius medicinam „ afferri, quam si secum extra Comitia, pro more & Con- „ svetudine hactenus in Terris Prussiæ, ex vi Privilegiorum & „ libertatum observata agatur, cum non æqua sit Regni- „ colarum cum Prussis contribuendi ratio, nec unquam à „ Divis Majestatis Regiæ Antecessoribus, ob dissimilitudinem „ illam instituta, sed Ordinibus Prussiæ, suum semper mo- „ dum, suam contribuendi rationem relictam esse (*) „. Posteriori ætate, Prussos, exigi à se ad receptos in Polonia modos pecuniam, sæpe questos invenimus, quod, ne imposterum fieret, Nunciis suis ad Comitia Electionis, post Regis Michaelis obitum, quam maxime commendarunt, adeo, ut nulla alia negotia, nisi hoc remoto obstaculo, tractari permitterent. Nolebant ergo hanc *modificandæ Contributionis* libertatem Nostrates deserere, ad quam potius perpetuo provocabant, quoties quid ei contrarium Poloni molirentur. In Laudo Protestationis, quod Decreto cuidam Lublinensi A. 1642. opposuerunt, asserunt, „ Terras „ Prussiæ, ab ipsa ad Regnum accessione, eousque semper „ in liberrimo sciscendarum & modificandarum Contri- „ butionum usu mansisse, & quotiescunque subveniendo, „ necessitatibus Reipublicæ aliquas decrevissent, easdem „ non ex impositione sancitorum Reipubl. sed liberis ac „ spontaneis voluntatibus, pro modulo facultatum, in „ Conventibus suis ordinasse & contulisse „. Ac cum A. 1660. Thesaurarius Regni, in bonis Regalibus & spiritualibus, tum & minoribus Civitatibus, à coctione cerevisiæ, & aliam in Prussia inusitatam contributionem exigeret, Ordines publico edicto declarabant, „ vergere hoc in „ summum Terrarum harum Jurium & libertatum præju- „ dicium,

(*) l. c. p. 80.

„ dicium, proinde haud quempiam ex Statibus & Ordini-„ bus huic oneri subesse, neque Civitates minores illud „ afficere „.

§. XXXVI. Decreta in Generali Conventu pecunia, non Regni, sed Prussiæ Thesaurario traditur. Ex quo enim Provincia nostra Poloniæ juncta, perpetuo habuit, qui huic muneri præesset, cujus Jura & Dignitatem, contra cujusvis impetitiones tueri, Ordines nunquam detrectarunt, adeo, ut cum A. 1652. Regni Constitutionibus nonnulla, quæ ejus prærogativam imminuere viderentur, inserta essent, ipsi in sequenti Conventu *Manifestationem* opponerent. A. 1617. orabant Regem, ut Thesaurarium suum *à molestationibus Thesaurarii Regni securum & indemnem præstet*, & anno sequenti Nunciis suis ad Comitia commendabant, curarent, *ut munus Thesaurarii Terrarum Prussiæ, secundum antiqua jura & consvetudinem, in suo vigore & observantia permaneat, & Constitutione vel speciali Privilegio roboretur.* Inter Jura, quæ ei competunt, non infimum est, ut nemini, quam Ordinibus Prussiæ, rationem accepti vel expensi reddere teneatur. Quoties igitur eum in finem ad Tribunal Radomiense evocatur, Ordines *incompetentiam* fori, & si nihilominus Decretum sequatur, *Manifestationem* publico nomine opponere solent. Quod inter cætera A. 1655. & 1687. contigisse meminimus.

Qui & suum habent Thesaurarium.

§. XXXVII. Quem ad mentem Juris publici exposui, contribuendi Ordo, non leviter nostra ætate turbari cœpit, imperata Provinciæ nostræ, sine suo consensu, nullo habito Conventu, sola Comitiorum anni 1717. Constitutione, in militum stipendium, Capitatione, quæ, quod sin-

Hodierna Capitatio.

ſingulis ſex menſibus penditur, vulgo *potroczna płaca* dicitur. Sed ſperandum, fore, ut Prusſi interruptam antiquam contribuendi conſvetudinem, aliquando reducant.

De expeditionibus bellicis, extra fines Provinciæ.

§. XXXVIII. Solent Poloni, non ſolum pecunia, ſed & corporibus ſuis laborantem juvare Rempubl., quoties Rex, urgente necesſitate, univerſam Nobilitatem, ad expeditionem bellicam convocat. Prusſi, qui beneficio *PrivilegiiCulmenſis*, tempore Crucigeroum, extra fines Provinciæ ſuæ, in bellum proficiſci haud tenebantur, hanc immunitatem, ſub Serenisſimorum Poloniæ Regum imperio, illibatam ſibi ſervarunt. Ut antiquiora omittam, in *Reſponſo*, quod Legato Reg. in Conv. Mariæb. d. 9. Dec. A. 1621. dederunt, inquiunt: *Quod ad expeditionem generalem bellicam, extra fines ſuos, cum incolis Regni, pro ejus defenſione, adverſus Turcam, Terrarum Pruſſiæ incolæ non proceſſerint, id ipſis ad culpam neglecti officii imputari, non ſine mœrore intellexerunt. Cum enim omni obedientiæ ſtudio, ſubitiſſimam ſuam promptitudinem, Sac. Reg. Majeſtati & Reipubl. conteſtari ac declarare, Majorum ſuorum exemplo diligentiſſime cupiant & allaborent, eo vehementiorem, quaſi intermiſſi officii culpa, dolorem ipſis adfert, quo gravius Libertas Patriæ, & vetuſtiſſima Jura & Privilegia Terrarum Pruſſiæ, eadem in re verſari videntur. Imprimis ergo, ſumma animorum devotione Status & Ordines reverenter petunt, ut S. R. M. benigniſſime expendere dignetur, non quid Incolæ Regni ab his Terris præſtari voluerint, ſed quid, quantumque illi poſſint, & quouſque juxta Jura ſua, more Majorum ſint obligati. In expeditionum immunitate, vigore Pactorum cum Regno & Reciprocæ Majorum ſuorum Sponſionis, ipſi ſub Maj. Reg. Divis Anteceſſoribus, liberi permanſerunt,*

runt, & sub regimine felici S. R. M. Divina favente gratia, Status & Ordines, hucusque salvi conservati sunt, neque auditum est, sive sub Serenissimorum Regum, sive sub Ordinis Crucigerorum imperio, Subditos Terrarum Prussiæ, unquam extra fines Terrarum Prussiæ cum Dominis suis, nisi dato stipendio, in bellum processisse, prout luculenter Majorum Antecessorumque monumenta & acta hoc ipsum ostendunt atque attestantur. Anno 1651. Nunciis, qui ad Comitia mittebantur, mandatum, „ rogarent Regem, debitæ humili„ tatis studio, ut laudatissimo Divorum Prædecessorum „ suorum more & exemplo, Terras Prussiæ, circa Jura & „ & immunitates suas, quibus illæ à generali expeditione „ bellica, pospolite ruszenie dicta, liberæ ac exemptæ sunt, „ benignissime tueri dignetur „. Idem Ordines in *Responso* Leg. R. in Mariæb. Conventu, ejusdem anni dato, repetebant, scilicet, „ expeditioni generali Prussiam, à prima „ ad perinclitum Poloniæ Regnum accessione, nunquam „ subjacuisse, quin potius ab eadem, vigore Jurium & Pri„ vilegiorum suorum, semper fuisse immunem, adeo, ut „ Incolæ fines ac Limites harum Terrarum excedere, nun„ quam fuerint adacti „. Quod expeditionem generalem intra Prussiæ fines attinet, nunquam se subduxerunt nostrates, si quando eam publica flagitaret securitas.

§. XXXIX. Restant alia, quæ Prussos à Polonis separant. Præcipuum est, quod in Deditionis Pacto continetur, Jus Indigenatus, quo vacantes in Prussia Dignitates ac Capitaneatus, solis in Prussia natis conferri debent. Possem equidem sat amplum catalogum contexere, qui, licet gente Poloni, in Prussia, tum Capitaneatus, tum alia munia obtinuerunt, quod læsum sæpe, non tamen abrogatum

Indigenatus Privilegium Prussis competens.

gatum jus noſtrum teſtatur, cum potius illud feliciter hodie imperans REX SERENISSIMUS, Divorum Prædeceſſorum exemplis inſiſtens, ſingulari Diplomate A. 1699. confirmaverit: *Nos*, inquiens, *non tantum hæc eadem Jura, Privilegia & immunitates, tanto ſudore & ſangvine Majorum partas prærogativas, cautiones, Reſcripta, Terris & Civitatibus Pruſſiæ, ſingulariter autem ſuper Indigenatum data, collata & conceſſa, tenore & vigore præſentis Diplomatis Noſtri conſervanda, confirmanda & ratificanda eſſe duximus, prout in omnibus punctis, clauſulis & articulis, ut in ſe ſonant, conſervamus, confirmamus & ratificamus, ſed & inſuper fide Regia ſpondemus, cavemus & promittimus, quod Dignitates tam ſpirituales, quam ſeculares, officia, beneficia, caſtra, tenutas Civitatum & Pagorum, omniaque bona in Terris Pruſſiæ ubique locorum conſiſtentia, & vacatura, juxta obloquentiam eorum Jurium, non niſi veris, nativis, propriis & indubitatis indigenis, & Terrigenis earum Terrarum Pruſſiæ, ibidem genitis & degentibus, de Nobis & Republ. bene meritis, dabimus & conferemus, idque ſub nullitate Privilegiorum noſtrorum & nominationum, ipſaque incapacitate ſuper ſecus obtinentes. Ad extremum, contrarias à Divis Prædeceſſoribus Noſtris & Nobismet ipſis factas collationes, in ſequelam, exemplum, & allegationem à nemine trahi debere, nec in quopiam Juribus Indigenatus præjudicare poſſe, vel derogare, firmiter cavemus & declaramus, præſentibus literis Noſtris perennaturis.* Eadem S. R. Majeſtas, in Conventu Mariæburgenſi, Anno 1713. per Oratorem ſuum benigniſſime declaravit, „ Se ſpecialia Jura Provin„ ciæ Prutenæ, antiqua Privilegia & quasvis immunitates, „ tam Ordini Equeſtri, quam majoribus & minoribus Civita„ tibus, legitime conceſſa, & præcipue Jus avitum Indigenatus

„ Pru-

„ Prutenici, sancte servaturam, & manutenturam „. Cum igitur PRINCEPS INDULGENTISSIMUS, vacantes Episcopatus, Varmiensem & Culmensem, illum Andr. Chrys. Zaluscio, hunc Theodoro Potocio, jam Celsissimo Poloniæ Primati, utrique Polono, conferret, commendabat Prussiæ Ordinibus, ut ambo *ex singulari, super eximia in Ecclesiam DEI & Rempubl. merita, & ob insignem Prosapiæ claritudinem, respectu*, Jure Indigenatus donarentur, quod A. 1708. in Conventu Generali Mariæb. factum est Ipsiq; Illustriss. ac Reverendiss. Episcopi in literis suis, ut vocantur, *Reversalibus*, fatentur, „ se sine derogatione Jurium & Libertatum, pro veris naturalibusque Prussiæ „ Indigenis esse susceptos „. Idem anno 1712. in Conventu Graudentinensi, *ob extantissima & maxima in Rempubl. & has Terras merita*, Illustrissimo Dom. Joh. de Słupow Szembeck, supremo Regni Cancellario, contigit, quod Provincia nostra optime agi de Juribus suis confideret, si eorum tutela, non extraneo, sed Civi concrederetur.

§. XL. Exiguntur in Polonia telonia: quo onere ne unquam Prussia premeretur, in Pacto Deditionis prospectum est. Hanc immunitatem novo, *laudo* in Conventu Mariæb. A. 1713. roborarunt Ordines, omnimode volentes, ut in futurum unicuiq; Incolarum harum Terrarum, liberum sit commercium, absque ulla præpeditione & teloniorum exactione. „ In casum vero, quod si Exactores Teloniorum Incolas „ harum Terrarum ulterius turbare, ab iisdem telonia exi- „ gere, aut alias quasvis depactationes facere non desisterent, Dominis Palatinis, aut eorum Succedaneis, serio „ committebatur, quatenus securitati publicæ invigilando, „ adhibito milite, ex repartitione ad hasce Terras Prussiæ,

Prussia à vectigalibus libera.

„ aut

„aut ratione contingentis, ad easdem pertinente pede-
„strium turba, vel etiam si necessitas postulaverit, mota
„universa harum Terrarum Nobilitate, ejusmodi præjudi-
„ciosissimis hisce Terris attentatis sese opponant, & avi-
„tam harum Terrarum libertatem ab omnibus teloniis
„vindicent, cameras teloniorum, in fundo harum Terra-
„rum, contra Jura, vel jam institutas, vel si quæ adhuc
„institui velint, ubicunque locorum abrogent, impe-
„diant, nec etiam ulterius in Civitatibus superintenden-
„tes, aut alios officiales teloniorum morari patiantur,
„contra vero, omnibus harum Terrarum Civibus atque In-
„colis, omnimodam securitatem in libero commercio-
„rum usu, sive in terra, sive in aqua procurent, atque ma-
„nuteneant. Cujus nomine, Ordines Dominis Palatinis
„eorumque succedaneis, omnimodam evictionem firmi-
„ter cavebant & promittebant, obligantes se in univer-
„sum, in omni termino & foro, communi sumtu &
„oppositionibus, integritatem Jurium vindicaturos & asser-
„turos „. Præterea ex memorato Deditionis Pacto con-
stat, Prussiæ Incolas in ipsa Polonia, non ad alia, nisi, quæ
in Regni finibus antiquitus pendi solebant, obligari vecti-
galia. Hinc, quoties nova exigi cœperunt, provocare ad
vetera Jura Ordines, eorundemque observationem enixis-
sime petere. Unum ex innumeris, quæ extant, dabo
exemplum. Anno 1674. Nunciis ad Comitia Electionis
Regiæ committebatur, „ efficerent, ut omnia nova telo-
„nia, in Regno instituta, per Constitutiones abrogentur,
„& incolæ Prussiæ cum mercibus & bonis suis, per totum
„Regnum, ab omnibus Datiis, teloniis, nec non oneribus
„cujuscunque nominis, tum & Legibus Regni, non sine
„summo Terrarum harum & Civitatum onere sancitis,
„in-

Quousque ad ea, quæ in Polonia penduntur, teneantur.

„ inductis & evectis, tam in aquis, quam in terra consti-
„ tutis, in omnibus stratis & viis immunes conserventur,
„ & nulla alia persolvantur telonia, quam quæ in antiquis
„ & extremis Regni limitibus, exterorum Principum Ter-
„ ras attingentibus, pro more veteri dependuntur, secun-
„ dum Pacta & Privilegia Terrarum Prussiæ adigantur „.
Imprimis vectigalia ad Diboviam & Fordanum gravia nostratibus visa, de quibus sæpe questos Acta publica testantur (*). Tempore posterioris Interregni, anno 1696. Nunciis ad Comitia in mandatis datum est, instarent,
„ ut juxta antiquissima Jura Terrarum & Civitatum Prus-
„ siæ, merces Civitatum à teloniis quibusvis, intra Re-
„ gnum, sint liberæ & immunes, & imprimis à Diboviensi
„ & Fordanensi camera „. Et cum magnum illud Consilium, quod Anno 1710. Varsaviæ habitum est, Telonium ad Fordanum iterum decerneret, injunctum est Nunciis Anno 1712, *ut in Comitiis, pro omni posse operam sedulo navent, quo Telonium illud tollatur & aboleatur.*

§. XLI. Habet & Prussia Leges, ad quas litigantium controversiæ definiuntur, peculiares: Nobilitas Jus, ut vocatur, Terrestre, quod Anno 1598. Constitutione Regni firmatum est (**), Civitates pleræque Culmense, de cujus Correctione multa in Historia Prussica memorantur (***). In hoc tamen Prutena Nobilitas Polonorum exemplum secuta est, quod se Tribunali Petricoviensi *Leges Civiles Prussiæ peculiares.*

(*) V. Index T. 4. H. P. voc. Zoll bey Fordan, & Zoll bey Diebau.

(**) Hist. Pr. T. 4. p. 262. & Const. R. A. 1598. Art. Právvá Pruskiego Korrecturá.

(***) T. I. II. III. IV. v. Indices.

Ultima, quæ dicitur, instantia non eadem, sed provocationes modo ad Tribunal Petricoviense, modo ad Judicia Regia fiunt.

viensi submiserit. Quamvis enim Anno 1578. ituris ad Comitia, ratione Tribunalis Polonici, non alia daretur facultas, „ quam ut dicerent, Prussos, Juribus, Legibus & „ ordinario Judiciorum modo, ut hactenus fecerint, libere „ usuros (*) „ ; illi etiam, qui in Comitiis aderant, profiterentur, „ se in nullum Tribunal novum, extra Prussiam, „ consentire posse „ , additis rationibus: *primum, quod longa alia ratio sit Legum & Jurium Provinciæ nostræ, quam Palatinatuum Regni. Deinde, dispar ratio Judicum utriusq; instantiæ, ita, ut absurdum videatur, tot Senatorum secularium & spiritualium sententias, per inferiores Judices denuo cognosci, judicari, sive etiam retractari. Tertio, quod controvertendi diversus Juris Culmensis in Prussia sit modus, quodque lingva germanica omnes causæ in prima & secunda instantia plerumque controvertantur, & conscribantur. Quarto, quod multis Privilegiis Regum Poloniæ, Judicia Dignitariis & Consiliariis Terrarum Prussiæ confirmata sint, & exprefse Prutenis cautum, ut Jure Culmensi à suis indigenis judicentur. Quinto, quod in possessione libertatis illius à tempore, cujus non est memoria, imo sub ipsis etiam Cruciferis extiterint. Postremo, quod Judicia caput & fundamentum omnium libertatum sint, quo fundamento loco suo moto & avulso, omnes reliquas libertates labefactari necesse foret* (**). Nihilominus Anno 1585. Equestris Ordo ad Petricoviense Tribunal accesfit, certis tamen sub conditionibus, inter quas non postremæ erant, ut Prussis secundum leges suas receptasque consvetudines jus dicatur, iisq; integrum sit, si quando è re videatur, à Tribunali ad pri-

(*) Histor. Pr. T. 3. Doc. p. 21.
(**) l. c. p. 76. 77.

priſcum inſtantiarum ordinem reverti (*). Quod Stephanus Rex ſingulari ſcripto ratum habuit (**), & Sigiſmundus III. A. 1589. Conſtitutione Regni roboravit (***). Civitates quod attinet, illæ in Comitiis Varſavienſibus, A. 1585. Regem humillime rogarunt, „ ut penes vetera „ Privilegia, Terrarumque Conſtitutiones, & receptam Ju„ diciorum formam, clementisſime conſervarentur „. Quod, cum Rex indulgeret, pronunciaretque, Civitates nullius alterius, quam Regiæ Majeſtatis cognitioni ſubeſſe vel poſſe, vel debere; publico Laudo, in Conventu generali Thorunenſi, A. 1585. cautum eſt, „ inductam à No„ bilitate novitatem, Civitatibus in ſuis Juribus, Privilegiis, „ immunitatibus ac conſvetudinibus, nullis temporibus „ præjudicioſam, vel noxiam eſſe debere „. Manſit ergo ultima Civitatum inſtantia coram S. Reg. Majeſtate, nec aliter, niſi ad Ejus Judicia evocationes provocationesque hodienum legitime fiunt (****). Unde & Comitiorum Grodnenſium ſuperioris anni 1726. Conſtitutiones, art. *Trybunał głowny koronny.* §. *A jáko lege publica cautum eſt*, evocationes Civitatum ad Tribunal interdicunt, & partes ad forum competens, ſub nullitate Decretorum, remitti volunt.

§. XLII. Non alia, quam quæ vivente Rege fuit, tempore Interregni inter Pruſſiam Poloniamque eſt unio. Nulla in Provincia noſtra Archi-Epiſcopi Gneſnenſis auctoritas,

Quid circa Regimen Prutenicum tempore Interregni obſervandum.

(*) Hiſt. Pr. T. c. p. 452.

(**) Doc. T. c. p. 159.

(***) Vol. Conſtit. p. 514.

(****) Conferri omnino meretur ſcriptum, quod ſub Tit. Immunitas Civit. Pr. à Juriſdic. Trib. 1718. prodiit.

ritas, ſed quam ille in Polonia, Lithuaniaque gerit Perſonam, in Pruſſia Terrarum Præſes induit. Hic Ordinis convocat, Hic Conventibus locum tempusque dicit, Hic capita deliberandi proponit. Nec fœdus, Kaptur vulgo dictum, quod Poloni ineunt, Prusſiam afficit, verum Ordines, pro conſervanda publica tranquillitate, ſuas leges promulgant, & peculiaria Judicia conſtituunt. Cætera ita fiunt, ut in Republ. Capite ſuo orbata, ſolent (*).

Epilogus. §. XLIII. Satis de indole unionis Prusſiæ & Poloniæ dixi. Junxit Caſimirus ſolenni Pacto Prusſiam Regno; uſus Sigiſmundus Aug. Decreto, quo, contradicentibus Pruſſis, arctius vinculum texeret. Unio Lublinenſis, mutavit aliquantum veterem Prusſiæ ſtatum, non evertit. Contigiſſet poſterius, ſi omnia ad amusſim Decreti peracta fuiſſent. Sed, quæ Serenisſimorum Regum indulgentia eſt, vivit ſuis Legibus Prusſia; colit Poloniam, quod ſibi æterno fœdere juncta; parique zelo opem & conſilia in commune confert, quo bene conſtituta à D. Caſimiro compages perennitatem conſequatur.

(*) C. Interregna, quæ poſt. Sig. Aug. & Stephani obitum, T. III. & IV. Hiſt. Pr. deſcribuntur.

NOBILISSIMO ac POLITISSIMO

DN. ARNOLDO DILGERO,

DISSERTATIONIS HUIUS DEFENSORI,

S. P. D.

SAMUEL FRIDERICUS Willenberg/

D. & Prof.

NOn author Tibi sum, nec consilia aut opem tuli ad hanc Dissertationem, sed quam, ut hic legitur, elaboratam, ad perlustrandam eam, exhibuisti mihi, ita reddidi, &, quod declinare non licuit, moderamen meum, tui, ex cathedra cum Commilitonibus tuis instituendi discursus, Tibi pollicitus sum. A multis annis ingenii tui bonitatem, decentemque industriam in Jurisprudentiæ studio exploratam habeo, non ex subselliorum assessione, fallaci requisitæ attentionis documento, sed ex alacri materiarum oppugnatarum & defensarum reciprocatione. Hoc singulari laudi tuæ dabo quoq;, quod in fortunarum tuarum cumulo usus prudentia rectrice, & memor avitæ gloriæ, ut ultimus Gentis tuæ, propriis tuis virtutibus eam conservare annisus sis. Speratum Discursus tui eventum animitus apprecor, simulq; ut DEUS comes in peregrinatione tua, & aliquando gratiosus reductor tuus esse velit. Vale. Dab. d. XXVIII. April. M DCC XXVII.

FElix ingenium, quo Te natura beavit,
Et solers studium, DULCIS AMICE, Tuum,
Suspensos nos detinuêre, magisne stupenda
Sit Tua sedulitas, num vigor ingenii?
Sed SPECIMEN PRÆSENS: dubium dissolvit, utrumque
Perfectum, testans, omnibus esse modis.
Gratulor hinc merito, quævis hinc fausta precando,
Acclamo gaudens ausibus hisce Tuis.
Jam Tibi cum Patriis mens sit discedere ab oris
His Numen cœptis annuet usque, precor.
AUSPICE TER SUMMO succedent cuncta, Reversus,
Quo Major, magna spe Patriæ exstiteris.

Hisce Nobilissimum DN. RESPONDENTEM, genere, doctrina, moribusq; elegantem, Amicum suum honorandum amplecti, & abiturienti quævis fausta apprecari voluit, debuit

Fried. Gottl. Fraislich, Ged.
Oppon.

JCh wolt, Geehrter Freund/ von deinem Ruhme schreiben,
Da Dein gelahrter Mund von klugen Sachen spricht,

Doch

Doch selbst die Fama rieff: Laß nur die Arbeit bleiben,
Wer sich berühmt gemacht, braucht keiner Verse nicht.

Dieses wolte dem Hn. RESPONDENTEN mit auffrichtiger Feder unter Anwünschung alles verlangten Wolergehens hinzufügen

Daniel Gralath,
Opponens.

VIRO-JUVENI,

Gente ac Mente præstantissimo,

Amico dulcissimo,

Salutem!

ANtiqua stirpe avitisq; nominibus celebrem esse, gloriosum; gloriosius, propriis gestis florere, nec majorum opinione uti; gloriosissimum, & Generis & Virtutis splendorem arctissima quadam unione jungere. Postremum, Amice ut Nobilissime, ita & Doctissime, est; cujus luculentissimum exhibes exemplum. Cum enim fumosæ parentum imagines alios insolentes majorumq; gestis superbientes reddant, tantum abest, ut ventosa horum consilia probes, ut potius Natalium splendor ingens Tibi sit incitamentum, Nobilissimorum Tuorum Parentum virtutes ex asse reddendi ac referendi. Affectatam aliis virtutem & eruditionem, Tibi ingenitam & innatam pæne dixerim: talem enim semper Te geris, quem vituperare ne

inimici quidem possint, nisi ut simul laudent. Verum, quid laudibus meis Te diutius vellico, qui ita eruditionem & modestiam misces, ut, cum sis doctus, Te tamen esse nescias. Insignius dictorum argumentum est præsens, docto Marte elaborata, dissertatio: DE UNIONIS, QUA POLONIÆ JUNGITUR PRUSSIA, INDOLE. Hujus ego contrarium ut assererem, Tibi placuit. Excedit, fateor, hæc, quam mihi demandasti, provincia ingenii mei vires: utut autem maxime excedat, nihilominus tamen obsequar Amico, cui in nulla re fas puto repugnare. Jam, cum amor terras alio sub Sole calentes invisendi animo Tuo penitus sedeat, nihil superest, quam ut Te, in procinctu itineris stantem voto prosequar. DEUS Te florentem & extra morborum pericula positum ita ducat, ut teneris adhuc annis disjunctissimas terras viri firmitate lustrare possis. Tandem confecto itinere DEUS Te, postremam inclytæ Stirpis Tuæ propaginem, reddat Patriæ, reddat Amicis. Abi Dimidium animæ meæ, &, ne de Te, quem ardentissime diligo, nihil interdum sciam, jucundissimos cum amico misce sermones; sic erimus una, sic dabimus invicem consilia, sic nec animi Nostri, licet terra dividamur, dividentur. Vale & ama

Gedani A. R. S. M. DCC. XXVII.
Die XXX. April.

Tuum Totum

Christoph. Ernestum Leuschner, Ged.

Oppon.

